

Europa som drøm

HARALD VICTOR KNUTSON

I.

Når menneskets lengsler og ønsker igjennom drømmen blir aktualisert eller finner sin realisering i løpet av noen få brøkdeler av natten, og når drømmens innhold – bilder for det indre øyet – skildrer en utfoldelse av både seg selv og drømmerens ego, så skjer det selvsagt i et drømmende menneske. Drømmen blir realitetens og håpets mulighet, men også den engsteliges autistiske flukt fra samme virkelighet og inn i en tilstand som oppleves som en egen, *min egen*, verden, på godt og vondt. Dette gir tross alt en illusjon av å bli styrt av noe man kun aner konturene av: hvis ikke av bevisstheten, så av det personlige ubevisste! Og her må *det personlige* fremheves, fordi det ikke er plass til humanistisk altruisme og fellesskap på den andres premisser i mikrokosmoset til den drømmendes ego.

Man vil da i en slik sammenheng kunne spørre seg: Hvordan må *det* menneske være skapt som da har drømmer om Europa? Er Europa en drøm verd? Vil en drøm noen gang kunne gjenspeile menneskets, individets, indre lengsel etter, og behov for, trygghet og tilhørighet i en verden som holder på å glippe for oss – for det er jo det vi mennesker har behov for i vårt forsøk på å begripe vår *condition humaine*? Er drømmen om Europa den siste mulighet vi har på denne siden av milleniumet for å kunne bevare, og dermed redde, en rest av verdighet som '*der Mensch des Abendlandes*' enda tror den har? Handler det her om å holde en verdi intakt – nemlig: en koloniasatorisk kulturformidling ovenfor en verden som holder på å bli sprengt innenfra? Er det 'noble og tradisjonsrike' kvaliteter det her handler om, uangrepet av

ikke-europeiske verdier og strukturer så lenge denne verden fortsatt eksisterer?

Europa er så mangt... For et menneske med tradisjoner fra, og fødested i Europa, blir det et begrep jeg må forholde meg til, uansett hvor jeg måtte leve. Både de nære områdene i mitt eget mentale kart som bestemmer mitt forhold til den såkalte objektive virkeligheten og som er det som *egentlig* styrer min væren i verden og mitt sjeloliv, nemlig *proksimitet*, på samme måte som de etterhvert tidsmessige mer fjernere, 60- og 70-årens feriesteder på Balkan, konstituerer *mitt Europa*. Her finner jeg mennesker jeg kjener, 'språket' jeg forstår, tradisjoner jeg kan leve meg inn i, og ikke minst historien jeg kjenner; her finner jeg *ikke* en eksotisk fascinasjon som utøser en angst-lyst og som blender sansene.

Men hva er så da '*Europa per se*', Europas vesen: En idé eller et konsept som evner å kunne fremkalle noen tanketråder som går utover meg selv og inn i framtiden, og dermed er fri fra 'kulturens' og 'tradisjonens' fangarmer? Realiteten av menneskets utfoldelse gjennom tidene (de store ideene) kan i neste instans true individet. Ettersom alle spørsmål vi stiller oss i siste konsekvens er politiske, så blir spørsmålet om Europa også alltid politisk i sin karakter. Går det i det hele tatt an å tenke fenomenologisk i forhold til en så alvorlig eksistensiell realitet? Hvem vil bestride at det herved handler om liv og død? Slike tanker som går utover det individuelle vil i tilfelle måtte beskyttes fra å ikke komme i konkurranse med individets dionysiske, og dermed egosentriske krefter – ofte *det edle* i mennesket, knusende krefter: det handler jo ikke bare om estetiske kvanta eller om kategoriseringsstørrelser som vil kunne gi mennesket en illusjon av å ha systematisert, og dermed forstått, sin egen verden. Det handler like mye om å unngå fortvilelsen, unngå å føle på *horrorem vacui* i en tettpakket og overbefolket verden; så paradoksalt er menneskets liv!¹

Denne realiteten i tiden, i vår generasjons tid, gir straks også et innblikk i den andre siden av drømmens dobbelthet, nemlig: inn i dens avgrunner. Den kan nemlig også inneholde manifestasjoner av det kollektivt ubevisste, der de introvertertes engang blomstrende enger plutselig blir forvandlet til de forfulgte og katatones panikk og totale isolasjon. Maren setter seg som kjent

på drømmerens bryst og hjerte, og frarøver ham luften, ånden; således blir vurderingsevnen innsnevret, menneskets forståelse av seg selv forvrengt og fremtiden fylt med angst.

II.

Disse uforenelige motsetninger på diverse nivåer er vanskelige spørsmål. Malen for bakgrunnen av vår tenkning må alltid være tiden vi lever i. Forståelsen av denne vår tid bringer uvegerlig det fundamentale ved vår menneskelige posisjon inn i arenaen. Det er grenseposten av vår eksistens, nemlig: en fortvilelse over å *ikke lenger* kunne forstå seg selv som sikker og trygg i sin egen verden (en verden som *aldri* kan kalles global, men kun mikro-regional), i sitt hjem og i et ukomplisert forløp av en naturlig selvfølgelighet. Å kunne se sin plass i en verden man føler seg tilhørende i, en verden man anser som sin egen: dette er det etterlengtede. Dette gjelder uansett om det er objektivt grunnlag for en slik bekymring om man skal nå målet eller ikke. Her vil irrasjonell frykt alltid måtte vike for rasjonaliteten, uansett om vi får det til eller ikke. Det er slik man ønsker at vi mennesker skal være konstruert!

Men tanker i tiden – noen 'moderne' pro-europeere ville kanskje kalle det 'infeksjoner' fra sosiologisk, økofilosofisk, og i siste instans: fra åndsvitenskapelig hold – tilsier at jeg ikke lenger føler at jeg eier denne ukompliserte og naturlige selvfølgeligheten i min tenkning, der 'jeg og mine' for ikke så lang tid tilbake fremdeles betydde: plass til 'deg og dine'.

Tanker i tiden tilsier også at man burde se bak den 'face value' av sannheter som euromanikere selger til oss. Slik kan det åpenbare seg det som har vært et av 'Drømmen Europas's mer kasserte mål (kanskje dens *ultima ratio* for bevaring av en postulert identitet?): den har for lengst bygd en ny Hadriansmur, men denne gangen mot sarasenerne i Syd. Man må ikke glemme at i motsetning til den kinesiske muren, som virkelig klarte å innfri målsetningene, nemlig: å holde barbarene vekk fra Midtens Rike, klarte folkene nord for Romerriket (Undergangens Rike – det daværende Kosmos) å ødelegge 'byggverket' i alt tre ganger. Kanskje har Orientens spesielle 'fasong' for logisk tenkning og for-

mer for konsipering av viktige målsettinger og intensjoner for danning og opprettholdelse av sine etno-geografiske interesser mer for seg enn de europeiske? Vi kommer sikkert til å høre mer fra den delen – den største – av kloden!

Som menneske, i mitt tilfelle Europeer, mer presis: som innbygger i et lite sted i Sørnorge, står jeg ovenfor et dilemma. Dette dilemma truer prosessen av å gi, og dermed se, meningen i eksistensen som et menneske som føler tilhørighet innenfor en 'fornuftig' kontekst. På den ene siden ønsker jeg å leve mitt liv i en *ambiance* av ukomplisierthet, fred og lykke. På den andre siden opplever jeg daglig hvordan en stadig mer komplisert, voksende og fremmedgjørende verden *begrenser* mine logiske ferdigheter. Dette medfører at mine psykologiske behov for å analysere, syntetisere og derpå integrere den viten som jeg har akkumulert i mine 46 leveår, ikke lenger kan møtes ved hjelp av den europeiske filosofiske tradisjonen og dens metoder. 'Europa' gir ingen svar.

Hvordan kan jeg begripe min plass i verden når verden blir stadig mindre, samtidig som den blir økende, erkjennelsesmessig sett større og faretruende aliererende? Kan jeg føle meg hjemme i en verden som tilsynelatende deler seg inn i 'blokker' (allerede for 48 år siden postulerte Orwell at det ville bli tre i tallet!) og hvor det er økonomi og ikke minst maktpolitiske interesser som i store trekk utgjør premissene? Kan jeg føle meg hjemme i en verden hvor de drømmene og ideer som hersker er begrenset av en slik form for fornuft? Under visse omstendigheter må det nok innrømmes at også historie og tradisjon utgjør en del av grunnlaget for fornuften og adekvatet i tenkningen og handlingen. Man kan videre si at makt og politikk er selve retningsgivere for tenkningen om „*The European Dream*“, en tenkning som egentlig aldri har inneholdt drømmens kvaliteter. Europa har for lengst kjøpt seg en plass på denne arenaen. Om den var prisen verd, det står igjen å se.

Er et forent Europa medisinen mot vår angst for å bli anonymisert, tilintetgjort og skjøvet ut i Utgarden? Jeg tror neppe det. Eller er denne tanken den intetanendes, sorgløse drøm der ambrosia ligger innen rekkevidden til enhver tid? Verden blir min-

dre samtidig som den blir større og mindre forståelig. Når vi allerede befinner oss inne i en slik labyrint som vi ikke vil vedkjenne oss konstruksjonen av, blir da hallusinasjonen om en Ariadnes tråd det eneste som kan redde oss fra en sjelelig sultkatastrofe? Veien 'ut' må da bli veien 'inn' i oss selv. Når vi forsøker å bevege oss inne i tankene om fellesskapet, menneskelig nærhet og det gode liv, slik vestens selvutnevnte ideologer i Bruxelles forsøker å formidle til oss, så klarer vi liksom ikke å gripe tankene (ideologer som for øvrig gir oss illusjonen av å ha blitt valgt av deg og meg, mens sannheten er at det skjer via mange omveier som knapt er synlige for den enkelte). Her ligger også et av de mange paradoksa i det moderne Europa: Tankene som formidles er for store til å få plass i (eller på?) hjernens kortex, for skremmende kjedelige for å kunne gi et målbart resultat for en *homo faber* som ønsker å utforme sin egen verden og eksistens. Det er her det ubevisste trer til og sjelen får sin *renaissance*: når bevisstheten bryter sammen på grunn av problemets kompleksitet, så burde de 'sub-rasjonale' kreftene overta problemløsningen. I stedet ser vi igjen hvordan 'supra-rasjonale' kybernetikere lar sine produkter være de eneste utensiliene som kan brukes til løsning av de gåtene som er igjen.

For mange tiår tilbake måtte man med 'skrekk og gru' konstatere at de mest vitale interessene for menneskeheten ikke lenger kunne forstås tilfredsstillende nok av menneskets hjerne; hjertet hadde forlenget abdisert! Truslene mot disse verdiene kunne ikke forutsies med en akseptabel sikkerhetsmargin: det var her man så seg tvunget til å kapitulere og da overlot man problemløsningen til de moderne golems.² Etterhvert har man formulert helt nye verdier som drømmeprosessen ikke kan fange opp.

Dette handler ikke lenger om europeisk filosofisk forståelsesoptimisme og håp, men om paradokser som kanskje psykologien, det ubevisste og selve den *via regia* til vår tilhørighet, nemlig drømmene, må vise veien ut av. Men – og dette må være legitimt å spørre seg – hvorfor blir ikkemedlemmer i Det Europeiske Fellesskapet fremstilt som 'de siste mennesker' som ikke eier hverken fellesskapsfølelse eller altruisme (til tross for at menneske aldri fødes altruistisk!), og som kun fyller sin eksistens

med kvasimening?³ Å føle tilhørighet er i alle fall en verdi som ikke kan fattes vitenskapelig og forstås teoretisk; den må loddes ved å være ved den. Først kommer individet, så fellesskapet og sist altruismen.

Hvem kan motbevise at den enes angst for å bli forlatt og ensom, for å miste ideen om hva og hvem den egentlig er, ikke like godt i god Sartre'sk ånd fører til et behov for å definere sin egen identitet ved å se *den andres* annerledeshet, se *sin egen* egenhet ved å skape kontrast – ofte styrt av ubevisste og irrasjonelle krefter! – til det man nå ser som annerledes? Plutselig blir tradisjonell historisk sett en gang 'indre' sammensvorne fra en 'gammel' verden og en forsvunnen tid som man en gang definerte som kristen og viktig i alliansen mot trusselen fra 'øst' og i undertrykking av angsten fra 'det indre', til nye 'ytre' handelspartnere uten innflytelse i konstruksjonen av den nye verden. Såkalte alliansepartnere kan aldri – så tror jeg – bli likeverdige når ideer skal formes og løslates på prøve. Nye tider bringer nye interesser med seg, og således blir nye motiver for egendefinering i forhold til andre født. Indre, ytre, nær, fjern: alt blir jo til slutt det samme. Det eneste som virkelig teller er redeligheten, og ikke minst åpenheten vedrørende de motivene man til enhver tid forfølger (kanskje er aspirasjoner om makt og dominans de mest redelige motivene av alle! I tillegg er de de 'mest biologiske', og dermed de eldste). Her kan ikke virkeligheten, og dermed maktmidler 'utenfra', influere denne nye verdensordningen som holder på å bli skapt; men kanskje vil drømmene kunne gjøre det. Resultatet kan da bli en helt annen forståelse av hvilken vei verden burde gå, og dermed hvordan Europa burde formes. Den indre verden konstituerer jo den ytre, eller ikke?

III.

Ideologien om å skape et fellesskap, en visjon om „Det Nye Europa“, underminerer menneskets evne til virkelig å kunne skape fellesskap med andre. Identiteten er nøkkelen her, og den skapes på et lite område! Ensidighet i stortenkingen (et karakteristikum for megalomanien) strander alltid når dialektikkens para-

doksi forkastes: det som burde være komplementær til hverandre og vokse til nye utgangspunkter kommer i konflikt. Dette vil ende med stagnasjon.

I mitt fødeår 1950 telte det daværende Europa ca. 559 millioner⁴ og Norge hadde da 3,28 millioner mennesker.⁵ I slutten av 1995 hadde Europa ca. 727 millioner⁶ og Norge 4,35 millioner innbyggere.⁷ Dette tilsvarer en befolkningsøkning på ca. 32,6 % i Norge og ca. 30% for Europa i løpet av 45 år. Spørsmålet som må stilles – spesielt på bakgrunn av den viten om at verdensbefolkningen øker nærmest eksponensielt (dette er en type informasjon som jeg er sikkert på at jeg med min eksistens, min sjel, min bevissthet ikke klarer å integrere) – er om jeg klarer å forstå hva en økning på over 30% i løpet av den perioden jeg har levd betyr. Horisonten som umiddelbart åpner seg for meg når jeg skal erkjenne hva disse 30% *egentlig* uttrykker, er bestemt av et forsøk på å finne Kosmos i et kaotisk og absurd bilde av heterogenitet som europolitikere og ideologer forsøker å presentere som homogen. Et indre imago av et teppe (en verdenserobring vel mye mindre spektakulær enn den som er anskueliggjort i Bayeux!) viser seg for meg, og da spør jeg meg om jeg klarer å begripe ('berøre', 'føle', 'gripe', 'håndtere') hvorhen denne utviklingen vil komme til å føre meg, om jeg klarer å se ideen bak et Europa som fortsatt skal være, og forhåpentligvis forbli, levestedet og utfoldelsesplass for meg og mine nærmeste. Jeg er til enhver tid interessert i å vite – ikke å måtte finne ut – hvor min plass er i dette feltet. Sjelen kan aldri mettes med kun utopier.

Forsøker man å nærme seg ovenfor nevnte dilemma ved å 'bli' pragmatisk og eksistensialistisk, så blir Europa intet annet enn en pragmatisk⁸ konstrukt med en levetid som varer så lenge som jeg innbiller meg at jeg har et behov for å fjerne meg fra metafysiske tankegods, ekte humanistiske tradisjoner og transcendentale referanserammer. Det som skremmer meg mest er at der hvor modernitet og framtid figurerer som flaggskip i unionistenes og egalitaristens basis-ideologi, der blir alle alternativer og kanskje kritiske mot-tanker stemplet som atavistisk og fellesskapsfientlig. Det er som regel alltid *ex post factum* at det blir tydeliggjort at det nye og moderne som regel er blitt korrumpert med det såkalte

tradisjonelle, bare at det mangler all autentisitet og ekte ærefrykt for det virkelig traderte. Jeg kjenner til flere eksempler på slike konføderasjoner i min egen historisk nærtid som endte med deres undergang etter at alle 'gamle' testimonia ble forkastet: både øst for og i midten av Europa hadde vi Riker som varte henholdsvis knapt ett århundre (i stedet for evig), og i stedet for tusen år, ikke engang fulle. Hvem sier at denne 'trenden' (jeg våger ikke å kalle det en regel) ikke vil fortette?

Min dype sympati har i alle år gått til den store, den senere tid gjenoppdagede, europeiske dikteren Joseph Roth som ikke lenger så noen annen utvei ut av sin fortvilelse, håpløshet og tilhørighetsløshet enn å reise til Paris og drikke seg i hjel; dette var vel den eneste mulighet han hadde igjen for å kunne bevare en trofasthet ovenfor sine drømmer og sin sjel etter desintegrasjonen av det Keiserlige og Kongelige Monarkiet. Han tapte sitt hjem, sin forankring, „*seine Heimat*“ og sitt håp. En verden som en gang tillot at et individuelt liv kunne utfolde seg under egne tradisjoner og under protektoratet av en herskende, dog inkluderende keiser, forsvant. Dødsåret var kanskje ikke tilfeldigvis 1939, samme år som Roth hadde skrevet det korte verket med den paradoksale tittel (et symbol vel karakteristisk for Europa?): „*Die Legende vom heiligen Trinker*“.

Jeg spør og føler at jeg *må* spørre meg selv for å kunne forstå min egen tid: 'Er jeg europeer? Hvis ja: klarer jeg å tenke europeisk? Bli ikke min identitet bestemt ut fra tankenes retning, eller er min ratios, mine tankers intensjonalitet et bevis for en allerede etablert tilhørighet og identitet i verdenen? Hvilken tanker vil kunne gi min sjel den roen i framtiden, en ro som den har behov for og som jeg engang hadde i en forutsigbar, nær, tilsynelatende kontrollerbar verden?'

Jo større verden blir, jo mer har vi behov for å gruppere oss; Europa kan kanskje sees som en slik sammenslutning, men som idé – og Europa er fortsatt intet annet enn det – mangler den essensen for å kunne danne et oversiktlig grunnlag for å kunne utfolde 'det enkle livet', fra barndommen til alderdommen. Dette behovet om sammenslutning (man kan også kalle det union, fellesskap, føderasjon eller forbund) er motivert av et grunnleg-

gende psykisk behov om å føle at man har oversikt over sin verden, samt at man kan oppleve forutsigbarhet i tid og rom. Krefte-
tene mennesket må forholde seg til går i forskjellige retninger: be-
visstheten, intellektet, 'fornuften' fører oss inn mot større
sammenheng, mot ideen, mot en teori om det 'realiserte forente
Europa'; her kommer menneskets behov for å ha del i en større
sammenheng inn, for at det ikke skal føle seg så ensomt og for-
latt. De følelsesmessige, og på mange vis også de eksistensielle
nødvendighetene drar i retning av angstdemping, av å ville finne
roen i livet og forbli integrert i lokalmiljøet med den kulturen og
tradisjonen den alltid har hatt. Så lenge vi kun er turister i det
moderne Europa, så lenge vil vi kunne forholde oss til 'de andre'
og hilse de velkommen som turister i *vår* verden.

Plutselig opplever jeg at 'tid' og 'rom' skiller lag. Barndom-
men blir til voksenverden: tanker i tiden skal vise til fornuften, til
en alt overblikkende, logisk tankeevne og til evnen til å kunne
tenke kollektivt. Rommet derimot peker mot min egenhet, min
tilhørighet, og dermed mot min sjel, mitt ubevisste og mot drøm-
mene. Igjen kan en spørre seg hvilken forståelse av fellesskap
som man skal 'anvende' i løsningen av de oppgavene som vi blir
gitt. Det å tre ut av barndommens verden medfører tristhet over
å ha tapt noe vesentlig: en ro og forankring. Det er derfor jeg for
enhver pris vil bevare mine drømmer, de siste sanne dokumen-
tene som binder mitt liv i sammen: fra det øyeblikket bevissthe-
ten ble født, til det angstfulle moment når mitt 'Jeg' ser seg til-
bake i tiden.

Det er interessant å lese, at Hegel i sin kamp mot den tyske ro-
mantikkens 'Indomania' uten vansker kunne være en hard kritiker
av den 'edle sjelen' („Die schöne Seele”);⁹ han så idealet i det
'harde europeiske intellekt'¹⁰ som særpreges av en subjektiv in-
dividualitet i motsetning til den orientalske 'drømmende ånd'.¹¹
I dag vil knapt noen avvise Orientens betydning når det gjelder
å løse problemer og utfordringer som de står ovenfor. Orienta-
lerne selv vil heller ikke tillate at man devaluerer betydningen av
sjelelige, dype billedlige og kanskje sågar dømmende egenska-
per! Det er tross alt orientalernes evne til analog tenkning – en
tenkning som den har felles med drømmeverdenen! – som har le-

det dem inn i den sentrale stillingen innen framtidens problem-løsning som de forlengst innehar, og dette i motsetning til vestens digitale, 'harde intellekt'.

IV.

Når enkelte tenkere i det utløpende 19. århundre hadde behov for å finne en objektiv logisisme (selvsagt under eksklusjon av psykologiske betraktningmåter) og – etter det som de moderne, globale og økologiske sannhetene tross alt i dag viser – absolutt tilgang til aprioriske sannheter, så var de kanskje styrt av en post-romantisk angst om hva som århundreskiftet ville kunne bringe. De polemiserte mot det 'enkelte menneskets' forsøk på å finne en forenlighet mellom det subjektive og det objektive (slik den eldre Husserl i 'mitt århundre' trodde han hadde lyktes med), og samtidig forstå og kontrollere sin angst.

Ja, det post-holokaustisk fødte menneske forsøker å forstå sin angst, sine lengsler og sin ensomhet, *uten* å måtte bli tvunget til å alltid måtte rettferdiggjøre bakgrunnen for dette sterke behovet. Anklagene fra såkalte moderne og dynamiske mennesker går som oftest ut på å avvise menneskets ønsker, behov og rasjonale bak dets valg og dets søken etter løsninger på eksistensielle problemer, og stemple de som psykologistiske. Dermed blir de forstått som reduksjonistiske, sett i forhold til de såkalte 'overordnede målene'. Allikevel vil en drøm om menneskets fremtid, *min* plass i verden, måtte kunne sees ut fra sjelens ubevisste perspektiver i tillegg til Oksidentens 'harde bevissthet'. Kanskje er psykologistisk tenkning en av de mest grunnleggende, ikke ratio-styrte, kreative uttrykks- og løsningsformer mennesket har for sine *virkelige problemer*: om liv og død. Når mennesket skal forsøke å utfolde sin eksistens, finne seg til rette i sin verden, minimalisere sin angst (og angst er alltid angst for sin egen fysiske og åndelig død, for tap av grunn og mening) og leve med sine naboer, så blir jo reduksjonisme eventuelt det eneste som kan føre oss tilbake til materie, og dermed liv.

Et moment i denne 'harde bevisstheten' er blant annet enkelte europeiske menneskegrupperingers underkjennelse av Tribunallet i Haag: kanskje er denne institusjonen den eneste restinstans

av en samvittighet som kan kalles europeisk! Hva *gjør* så Europa med dette faktumet? Svaret her vil både måtte ligge utenfor drømmenes verden, samt at det vil vise om Europa duger. I et moderland kan alltid drømmene, romantikken og Østens 'rundhet' leve side ved side med rasjonaliteten og effektiv teknokratisk problemløsning; i et fedreland vil sjelelige størrelser bli sett som *quantité négligeable*. 'Europa' ville i så fall ha vært et fedreland!

For 96 år siden kunne man lese om en av tesene om drømmenes sannhet: '*Drømmen er en ønskeopfyllelse*'.¹² Når et ønske skal ytres i et språk som andre kan og burde kunne forstå: det talte språket, så blir den enkeltes angst for det ukjente, for det nye og for andres avvisning (og dermed utstøtning fra fellesskapet) overveldende. De samfunnsmessige sensurene som er innebygde gjennom oppdragelsen og ved tradisjonsoverleveringer – de 'voksnes fornuft' – gir ofte ingen annen mulighet for realiseringen av mine ønsker enn å gå inn i drømmenes verden. Det forvirrende ved dette er at nøkkelen til å forstå disse drømmenes plass i min eksistens blir altfor lik de psykotiske prosessene (som også Freud for lengst oppfattet!) som ingen våger å ta alvorlig, men som ungdommen alltid har forstått. De har til og med sett disse som konstituerende elementer ved de 'voksnes', de 'fornuftiges', og i vår sammenheng: i eurokratenes verden. De voksne derimot påstår det motsatt: når de først kaller seg selv 'de fornuftige', så avviser de muligheten for at psykosen (i vår sammenheng: den svevende, sjelelige energi som i rasjonalitetens verden melder ifra om sin eksistens når den selv finner det passende) i det hele tatt kan ha mulighet for å vise seg når de utarbeider normer, bestemmelser og regler for fellesskapet. De kaller 'psykosen' den umodnes og umyndiges argument i deres forsøk på å bli hørt og tatt på alvor. Her har vi igjen et paradoxon ved dette spørsmålet om Europa: det som burde være fornuftig blir kaotisk fordi vi som skal forsøke å forstå ikke kan finne styringsprinsippene, utviklingsplanen og målet for helheten i fremtiden.

I sitt dikt „1916“ beskrev ekspressionisten Martin Gumpert det som jeg leser som ungdommens angst og fortvilelse over en tapt verden, og som 'de voksnes' likvidering av deres innerste, som oftest ubevisste streben (alle menneskers *egentlige* streben),

nemlig: oppfyllelse av lengselen om tilhørighet, om et sted å leve i, en verden som de kan forstå, som gir selvforståelse og som gir mening. Noen linjer av diktet lyder som følger:

„Abendgang,
Nacht in den Straßen,
Zwang zu hassen
hilflos, krank -
verflucht solch Jugend..

„Totes Europa
ist ohne Jugend,
ach erschlagen
ist die Jugend.“¹³

Fordømt ungdom blir til slutt de døde ungdommene i en død Europa. Når mennesket ikke lenger kan føle seg hjemme i sin verden, så begynner samme mennesket å ødelegge denne verdenen. Salderingsposten blir da – som alltid – ungdommen og den fremtidige generasjonen. De må på nytt finne fram til *sin verden* som da kanskje kan bli til en ny *fellesverden*. Den kan ikke dikteres fra autoritativt hold, men må opparbeides, erkjennes og godtas, i denne rekkefølge og på ekte demokratisk vis. Først da kan sjelelig og åndelig liv bli til.

Redningen fra den avmakt det er å ikke makte å forstå hva 30% befolkningsøkning i min egen verden betyr for meg, blir til slutt selve drømmen: den tillater at jeg kan bevare illusjonen om en mening, om forutsigbarhet og konstans, om håp og fellesskap, uansett hvilket innhold den ‘velger’ for meg fra natt til natt. Blir da så drømmen kun et annet medium for å uttrykke en sannhet, eller tegner den et kart som det ikke går an å seile etter? Sikkert er at positivisten vil si at drømmen har kun én funksjon: å forhindre at sønnen blir forstyrret.¹⁴ Kanskje vi burde bare la drømmen være sønnens vokter, før realitetens prokrustesseng forvandler det som vi opplever som ‘vår indre virkelighet’ til et altoppslu-

kende mareritt! Hvem garanterer at Europa kan forbli mitt *hjem*, stedet som jeg må ha for å kunne leve, for å la min sjel innta den plassen den til enhver tid har behov for? Min individuelle, psykiske verden kan aldri være noe annet enn et mikrokosmos, et geografisk avgrenset og økologisk sett avspaltet segment av en del av et område, som jeg kan kalle ved navn og hvor jeg forstår 'språket' det benevner seg selv med. Det er selvsagt lettere å forholde meg til en årlig befolkningsøkning på 0,3-0,4% i en verden som jeg har oversikt i. Slik danner min egen psykotop utgangspunktet for mine fremtidige disposisjoner og valg, og dermed blir mitt biologiske forum – biotopen jeg lever i – også feltet hvor jeg kan utfolde mine sosiale relasjoner. Min egentlige identitetsdannelse går aldri veien om å være europeer, eller norsk, eller fra Sørlandet, men at jeg har tilhørighet – en følelse som engang må ha begynt å utvikle seg under meget 'enkle' forhold; i mitt tilfelle i en bygd med knappe 3'000 innbyggere.¹⁵

Den indre verden er jo når alt kommer til stykke det samme som den ytre realiteten, fordi det er stoffet og måten vi er laget på som bestemmer hvordan vi ser verden!¹⁶ Selvfølgelig vil det alltid være plass for andre i min verden, så lenge jeg får lov til å beholde min selvfølelse og min integritet: individet har alltid kunne forholde seg til andres verdener, andres hjemsted, andres verdier og andres stolthet; der er de store ideene som ikke har plass til slike livsnødvendige kvaliteter. Forutsetningen er også at jeg i de største periodene av tiden *forstår* hva som foregår i den delen av verden jeg lever i. Det er riktig at det er sverdene som dreper andre, men det er storhetsidealene og de ekspansjonistiske pseudodemokratiske 'drømmene' om et Rike som bereder grunnen til produksjonen av disse våpnene. La oss reservere ordet 'Drøm' til det universet som den virkelig burde benevne: språket til den enkeltes, menneskets sjel.

Jeg frykter at hvis jeg spør inn i tidens og rommets mørke hjerte, hvor min plass engang skal være, så vil svaret bli – og her tillater jeg meg å parafasere Joseph Conrad (forresten også en usikker Europeer på reisen):

„Mistah Europe – he dead“.

Noter

1. Primo Levi har en gang formulert det som det her *egentlig* handler om som følger: „*Logic and morality made it impossible to accept an illogical and immoral reality; from this came a rejection of reality which as a rule rapidly led the cultivated man to despair*“; i: *The Drowned and the Saved*; Sphere Books (Penguin), Harmondsworth, 1988, pag. 115.
2. Jeg er fristet til å henvise til Gershom Scholems tale, som han holdt 1966 i Weizmann-Instituttet i Rehovot, Israel, etter at instituttet hadde bygd en ny 'computer'; tysk utgave av talen: „*Der Golem von Prag und der Golem von Rehovot*“; i: Gershom Scholem: *Judaica 2*; Bibliothek Suhrkamp, Suhrkamp Verlag, Frankfurt a..M., 1982, pp. 77-86. Vi vet jo at Rabbi Juda Löw ben Bezalel – mystikeren fra det 16. århundrets Prag – valgte å destruere sin 'hjelper' (golem) som han selv hadde bygd. Han var en klug mann!
3. Kanskje ikke engang Samuel Beckett klarte å være mer kynisk-resignert i sin beskrivelse av 'De Siste Menneskene' enn Europa-ideologene har klart (*The Last Ones*; 1972, Grove Press, New York)
4. Inkludert i dette tallet er den daværende europeiske delen av Sovjetunionen med ca. 30 millioner mennesker; kilde: *Population Reference Bureau*.
5. Pr. 1.12.50: 3'278'546 innbyggere; kilde: *Statistisk Sentralbyrå, Oslo*
6. Uten den europeiske delen av Tyrkia; kilde: *Population and Vital Statistics, UNO, 1. July 1995*.
7. Pr. 1.1.95: 4'348'410 innbyggere; kilde: *Statistisk Sentralbyrå, Oslo*.
8. „*A pragmatist turns his back resolutely and once for all upon a lot of inveterate habits dear to professional philosophers. He turns away from abstraction and insufficiency, from verbal solutions, from bad a priori reasons, from fixed principles, closed systems, and pretended absolutes and origins. He turns towards concreteness and adequacy, towards facts, towards action and towards power*“; William James: *Pragmatism, a New Way for Some Old Ways of Thinking*; *Popular Lectures on Philosophy*; Longmans, Green, & Co., London, 1908, pag. 51.
9. Susanne Somerfeld: *Indienschau und Indiendichtung romantischer Philosophen*; Rascher Verlag, Zürich, 1943, pag. 81 f.
10. „*Die 'orientalische Anschauung' steht dem 'harten europäischen Verstand' gegenüber*“; op.cit., pag. 86.
11. „*Charakter des träumenden Geistes*“; op.cit., pag. 75.
12. „*Der Traum ist eine Wunscherfüllung*“; Sigmund Freud: *Die Traumdeutung*; Verlag Franz Deuticke, Leipzig und Wien, 1900.
13. *Lyrik des expressionistischen Jahrzehnts; Von den Wegbereitern bis zum Dada*; Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 1962, pag. 153f.
14. „*Nur eine nützliche Absicht, eine Funktion, muß man dem Traum zusprechen, er soll die Störung des Schlafes verhüten*“; Sigmund Freud: *Einige*

Nachträge zum Ganzen der Trumdeutung; 1925. GW Bd. I, S. Fischer Verlag, Frankfurt a.M., 1952, pag. 562f.

15. Paul Auster har klart å vise at oversiktlige, forståelige og håndterbare 'bygder' ikke krever en bukolisk livsstil og levesett, men at de kontinuerlig skapes til og med i verdensbyer i millionklasse av enkeltmennesker som relaterer seg til hverandre (se bl.a.: *Smoke & Blue in the Face; Two Films by Paul Auster*; Hyperion, New York, 1995). E.g.: „Man: *I think one of the reasons I live in New York is beacuse...I know my way around New York. I don't know my way around Paris. I don't know my way around Denver. I don't know my way around Maui...*“; op.cit., pag. 203.

16. Jeg tenker her spesielt på forfattere som Paul Auster (særskilt nevnes hans beklemmende utopistiske roman *In the Country of Last Things*; Viking Press, New York, 1987), Alfred Kubin (*Die andere Seite. Ein phantastischer Roman*; Verlag Heinrich Ellermann, München, 1909) og Gustav Meyrink (*Der Golem*; Kurt Wolff Verlag, Leipzig, 1915) blant andre, som på mesterlig vis har beskrevet hvordan en ekstrapolasjon av dype psykiske, indre kollektive bilder langs tidsaksen manifesterer seg 'på den andre siden' av sjelen. De er speilbilder av vår sjel! Når nesten hele opplaget (heldigvis ikke hele!) av Hans Schmid-Guisan's 'skandaløse' verk *Tag und Nacht* (Rhein-Verlag, Zürich, 1931) ble oppkjøpt av hans daværende 'moderne, rasjonelle og europeiske' familie, så kan man ane hvor farlig det kan bli for et introvertert sensitivt menneske som 'drømmer og dikter' og ikke alltid skiller helt klart mellom 'indre' og 'ytre'.

